

is mij een raadsel. Ik weet slechts één mogelijkheid, dat men namelijk zich bedient van een soort constructie als bijvoorbeeld de „kerk als instituut” en de „kerk als organisme”. Dan kan men gemakkelijk zeggen: de kerk als instituut bedient het Woord, de kerk als organisme treedt op in de partij; en voorts, wat de Schrift zegt over de geloovigen als kerk, dat is over beide te verdeelen. Ja, zoo kan het. Maar dan ook hebben de broeders met één streep doorgehaald de reformatische winst van een kritische bezinning op zulke vroeger al te vlug gehanteerde ondeugdelijke onderscheidingen.

Ik wil nog niet zo maar gelooven, dat zij allen dit bedoeld hebben. Maar met wat zij schreven, deden zij het. En dan rijpt de vraag: waar blijft de eer der kerk? Van die vraag kan geen onderteekenaar zich afmaken met de tegenwerping, dat men aan „het kerkelijk instituut” geen „overheersende positie” in het koninkrijk Gods mag toekennen, gelijk het in een eerdere alinea afwijzend luidt, een afwijzing die iedereen als zoodanig, letterlijk genomen, zal onderschrijven en die ons in dit verband een slag in de lucht lijkt; ik althans moet nog bewezen zien, dat er onder ons zijn, die men terecht van „roomsche” smetten beschuldigen kan in hun publiek-controleerbare ijver voor een eigen kiesvereniging (gelijk het in de wandeling zoo gemakkelijk wordt gesuggereerd).

Overigens kunnen we niet alleen een soort dogmatische fundeering van dien slotzin vermoeden (in de lijn van organisme en instituut), maar ook ter verklaring een psychologische bedoeling bevroeden. Immers is van met name vrijgemaakte zijde vaak de critiek geëfend op het optreden der A.R. voorgangers, dat zij te weinig of niet profetisch spraken en „getuigden”, o.m. in kamers en raadsalen. Door de tegenstanders der vrije kiesverenigingen werd dan nog eens geantwoord, dat hier terugval te bespeuren viel op een verouderd en gevaarlijk standpunt, als zouden de kamerleden e.d. zoo’n beetje moeten „preken” en weinig met ’n concrete uitwerking van ’t Schriftwoord te maken hebben — zoodat vrijgemaakt, oudgereformeerd en barthiaansch elkaar hier dan de hand zouden kunnen reiken. Dat de vrije actie (vrij nl. t.o.v. bestaande partijverbanden) hiermee mistekend en misverstaan werd, laten we nu daar. Het gaat nu om de constatering, dat het „appel” blijkbaar — meer of minder opzettelijk — een poging doet, de geuite critiek op te vangen door het den vrijgemaakten binnen de kerkgemeenschap toe te roepen: blijf in de partij en doe daar je werk en steek daar de handen uit de mouwen en maak dan die partij tot dat ding dat jullie zelf immers zoo graag wilt, ’n apparaat dat het zout der profetie, het licht des evangelies, de glorie van de „stad” in kerkzalen en landskamers en raadsalen (immers „binnen en buiten de kerk”) hoog opheffe en daar alom dien profetischen oproep doe uitgaan dien jullie zegt in het partij-optreden zoo noode gemist te hebben.

In hoever zulke gedachte bij de opstellers (verder gaan we nu maar niet) geleefd heeft, weten we niet; we zoeken slechts naar een verklaring van iets dat we van broeders niet zó maar zonder meer als letterlijk serieus willen aanvaarden. Maar voorzover deze gedachte heeft voorgezet, heeft zij wel tot een merkwaardig resultaat geleid. Want terwijl het de „vrije actie” kwalijk werd geduid, dat men de politiek wilde verkerkelijken, daar doet men hier niet anders. Het verwijt luidde: jullie maakt van kamer en raadsalen een kerk. Het vermaant klonk: onderscheid toch partij- en kerkzaken en vermeng ze niet. De waarschuwing liet zich hooren: blijf in de partij bij den politiek, in de kerk bij den kerkelijken leest. Maar nu? Als die slotzin waar is, kunnen we alle zaakjes van kerk en partij wel op een hoop werpen en een wilden (quaal-)vroomheidsroes ons illegader drinken, want hier wordt nota bene de partij bekleed met alle unieke kerkelijke mandaten. En waar eerst bruaft werd geroepen: elk terrein „soverein in eigen kring”, de kerk netjes op haar plaats, geef der kerk wat der kerk en den koning wat des konings en den partijcandidaten wat der kandidaten is, daar proclameeren thans onze eigen broeders, véél verder gaande dan de heele A.R. partij tot op beden durfde gaan (althans officieel, op papier; achter de schermen trok de partij reeds lang in de kerk aan de touwtjes en dáár ging de kerk nu juist a n d o o d!); menschen, ga in de partij zoo aan ’t werk, dat zij ook BINNEN DE KERK ga doen datgene, waarvan gij altijd beledt, dat de kerk zelf het moest doen, namelijk te doen uitgaan het profetisch Woord Gods.

Driester kon het moeilijk worden gezegd. En nu is ons heelemaal een raadsel, hoe dezelfde broeders ons voorzichtig willen konen maken om niet de partij te mengen in kerkelijke zaken van scheuring en ethisch conflict. Want als het waar is, wat hier staat, dan heeft de partij volgens hen er ALLES mee te maken. En dan op eigen initiatief. Want dan moet zij te midden van den voortgaanden afval niet alleen buiten maar o o k b i n n e n de kerk Gods concreet ontdekkend en richtend woord d o e n u i t g a a n. Met andere woorden: de partij moet nu — niet omdat er een briefje komt van een congres of zoo, maar uit eigen partijtrouw — ook in de kerk gaan rondspeuren wat daar al zoo aan afval, deformatie dus, woordverlating, te vinden is. En daar moet zij nu het mes in zetten. Nu moet de partij de kerk terugroepen bijvoorbeeld van goddelooze schorsingen en het

haar toeroepen: synode, Gods wraak komt over ons volk, zoo gij u niet van uw zonden bekeert. Nu moet zoowaar de partij de kerk gaan oproepen tot vrijmaking, zeggend: Hoort des Heeren Woord. Kortom, nu worden door deze broeders aan de partij de sleutelen des hemelrijks (het Koninkrijk Gods!) toebetrouwd.

Zoo gaan de broeders al heel radicaal in tegen wat van die partijzijde ons vandaag officieel bereikt („wij blijven vrij van jullie kerkelijke zaakjes”) en gaan zij zelfs in tegen hun eigen vooropgaande beweringen in ditzelfde stuk. In dezen schoon klinkenden stichtelijken slotzin wordt niet alleen de kerk beroofd, maar óók de partij vermoord. Kwader dienst konden zij hun partij niet bewijzen. En ondoordachter spel met woorden moeilijk spelen.

#### HET SPEL MET DE ZONDE.

Ook in ander opzicht komen de broeders deerlijk in strijd met zichzelf en het gros hunner partijgenooten. Van die zijde is immers nog eens de suggestie gedaan, dat de oprichting van eigen kiesverenigingen lijdt aan het euvel, dat de oprichters zoo maar klaar denken te zijn met problemen, waarover jaren is gestudeerd en nog lang gedacht moet worden. In andere woorden — nl. als het gaat over het program — vindt men in het „appel” ook dit verwijt terug. Maar nu is het merkwaardige, dat de broeders zelf in dit verkiezingspamflet — waarmee niets laatsdunkends is gezegd; pamfletten kunnen profetieën zijn — in anderhalve pagina zo maar vragen aansnijden en welgemeend beantwoorden, die in een behoorlijke uitwerking boeken kunnen vullen (en gevuld hebben). Vragen met name omtrent de verhouding van kerk en koninkrijk Gods en haar consequenties — ze worden hier in een handomdraai beantwoord; deze schrijvers zijn er in hoofdzaak mee klaar, indien ge hun woorden ernstig nemen mocht.

Zoo zijn zij ook „klaar” met de verhouding van wat zij noemen „kerkelijke scheuring” en „andere samenwerking”. O zeker, daar blijven wel puntjes over om eens over te praten, maar in hoofdzaak zijn zij — volgens deze gedrukte woorden althans — er mede gereed. Maar als ik zie, hoe zij er mede „gereed” komen, dan huiver ik. Want ik lees in de vierde alinea:

„Hoezeer de kerkelijke scheuring ook in ons leven heeft ingegrepen, wij mogen daaraan niet een zodanige alles beheersende betekenis toekennen, dat zij ons zou nopen, ook elke andere samenwerking te verbreken met degenen, die thans kerkelijk van ons zijn gescheiden”.

Maar broeders, beseft gij dan niet, hoe hoogmoedig de woorden zijn, zoowel wat betreft u zelf als de weergave van anderer mening, die gij hier de Avondmaalsgemeenschap binnen draagt? Heeft „de kerkelijke scheuring” in ons leven ingegrepen, of waren het de z o n d e, de a f v a l, en anderzijds Gods wederbarende genade, die daarop diep ingrepen en fundamenteel herstelden? En zal ik, mensch, met de maatstok gaan beoordeelen, hoever en in welke mate dit is geschied? Gript de zonde ook in haar gevolgen mijn leven niet altijd aan tot de diepste fundamenteen, waarop heel dit leven is gebouwd? En dringt Gods wederbaringswil niet door tot in het binnenst merg om bekeering te werken van ook maar de „minste” zonde tegen eenig gebod, op welk onderdeel ook bedreven? En voorts, wat doe ik, mensch, in de kou, door mijzelf de bevoegdheid te verleenen, krachtens welke ik aan een „scheuring” een meer of minder ver reikende betekenis vermag „toe te kennen”; ken ik toe, of gij, of alleen onze God? Maar al verder hoor ik U spreken. Nevens den oproep tot het Heilig Avondmaal, die mij in mijn plaatselijke kerk op denzelfden datum gewerd, den oproep dus tot algeheele en grondige zelfbeproeving, bereikt mij Uw appel waarin gij mijn zelfbeproeving aan de volgende richtlijnen bindt:

„Ook wanneer wij de eenheid van het leven erkennen — hetgeen ondergetekenden op grond van Schrift en (kerkelijke) belijdenis gaarne wensen te doen —, hebben wij met christelijke nuchterheid onze ogen open te houden voor de anderzijds bestaande veelvormigheid van het leven en voor de daarachter liggende veelvoudigheid van de ordinarieën Gods.”

Maar laat mij eerlijk mogen bekennen, broeders, dat ik met deze wonderlijke redeneeringen ten eenenmale geen raad weet in het gezicht van het Heilig Avondmaal en zijn schoone formulier. Of, misschien moet ik zeggen, dat ik nu juist heel goed en vlot raad weet met dien heiligen disch en zijn hoog-heilige toegangswegen. Want het formulier, zooals ik het in eenvoudigheid lees, drijft mij als zondaar in het nauw en ontneemt mij ook de laatste kans om door de mazen heen te glippen. Maar als het is, zooals gij schrijft, dan heb ik daarmee geen de minste moeite meer. Dan kan ik met mijn zonden altijd wel ergens heen, nu het luidt „eenerzijds” en „anderzijds” ten aanzien van „eenheid” en „veelvormigheid” van het leven. Dan kan ik met eigen en anderer zonden precies hetzelfde spelletje uithalen, wat duizenden reeds doen met de zonden der kerk: haar camoufleren onder de constructie van „eenerzijds” eenheid, „anderzijds” pluriformiteit. Wanneer Gods wet mij nu voorhoudt: zoo gij één gebod overtreedt, zijt gij schuldig aan alle, en

als gij op één „terrein” u misgaat, wandelt gij nergens meer waarlijk recht (ook al ontdekken de toeschouwers dat niet aanstonds en misschien nooit) — zie, dan kan ik nu, als ik waarlijk Uw oproep mag leggen in het verlengde van dien tot het Avondmaal en van het formulier, God antwoorden: Ja Heere, maar daar is ook nog wat „anders” dan levenseenheid en wetseenheid en bodemeenheid, daar is ook het „andere” (immers: anderzijds) van de veelvormigheid, en, met permissie, zoo vriendelijk als ik ben om het eerste te „erkennen”, gelijk ik „gaarne” „wensch” te „doen” — ik, parmantige baas —, zoozeer ben ik toch ook geroepen met „christelijke nuchterheid” mijn „oogen open te houden” voor dat „andere” van het leven en dat „andere”, o God, van Uw eigen ordinarieën. Waarlijk, als het zoo staat, dan ben ik altijd veilig. Maar het ontgaat mij dan, dat ik de werkelijkheid vergeten heb. Want zooals ik kerkzonden alleen dan bedekken kan met de „spanning” tusschen „eenheid” en „pluriformiteit”, indien ik van beide opklim tot de mythe van een „onzichtbare kerk”, zoo kan ik dit spelletje, waartoe men mij nu appelleert, alleen volhouden, wanneer ik van „eenheid” van het leven eenerzijds en „veelvormigheid” daarvan anderzijds opklim tot de conceptie van een „onzichtbaar leven” en een „daarachter liggende” „onzichtbare wet” van God.

Onzichtbaar — want dit is het leven niet meer, dat hij mij met open oogen doet zien. In dat werkelijke leven leert mij God, de Schepper, de eenheid van het veelvormige. — Zoo is het bij de kerk toch immers ook. In Efeze 4 begint Paulus te spreken van haar „eenheid”. En in vers 7 vervolgt hij over haar „verscheidenheid”, zooals de uitgever van mijn bijbel het gemakshalve (al te schematisch overigens) onderscheiden heeft. Natuurlijk kan men, immanent, hier spreken van „eenerzijds” en „anderzijds”, maar dat kan ik niet meer doen wanneer het gaat over de kerk in haar totaliteit, en gezien naar haar roeping om tot volkomenheid te geraken. En daarover gaat het Paulus toch in dit verband (vs 13 vv.). De eenheid wordt door het verschil bevorderd (Greijdanus, K.V., p. 85). De verscheidenheid van gaven aan de geloovigen en in de ambtelijke diensten dient juist tot den eendrachtigen opbouw van het gehele, eene en ongedeelde, lichaam in de liefde. — Niet anders staat het met „het leven”. Natuurlijk kan ik begripsmatig, in mijn ontledend denken, onderscheiden: „eenerzijds” eenheid, „anderzijds” veelvormigheid, zooals ik kan onderscheiden „eenerzijds” mijn lichaam en „anderzijds” mijn lichaamsdeelen. Maar als ik op bed lig te krimpen van de pijn met een zwevenden kieswortel, haat het mij niet om bij mijzelf te theoretiseeren: „eenerzijds” erken ik de eenheid van mijn lichaam — en dat heële lichaam is niet één uitbrekende zweer, doch „anderzijds” heb ik open oog voor de veelvormigheid der deelen en daarvan is er één ziek, maar broeder, nu moet ge niet overdrijven door te beweren dat die zweer uw heele lichaam raakt, want al zweert nu die eene wortel, daarom kunnen uw andere ledematen toch nog wel blijde het werk verrichten. En ging het nu nog maar om een ziekte — het viel nog mee. Maar de appelleerende broeders construeeren en abstraheeren aldus, waar het gaat om de z o n d e. En terwijl zij zeggen open oog te moeten houden, hebben zij in feite de oogen gesloten voor het werkelijke leven en stellen zij theoretisch een onzichtbare levenseenheid en een even onzichtbare levensveelvormigheid. En dan is het een klein kunstje om ook mijn zonde onzichtbaar te maken en het Avondmaal van de onzichtbare kerk desnoods in mijn huiskamer op mijn eentje te vieren.

#### HET SPEL VAN HET APPEL.

Ofschoon de honderden broeders ernstige aandacht vragen voor hun woord, vermoed ik, dat meerderen het mij wel kwalijk zullen nemen, dat ik hun woorden zoo precies neem. Niet onwaarschijnlijk zal één hunner, Da B. A. Bos, wel weer zeggen, gelijk hij eens eerder deed, dat ik menselijke woorden exegetiseer als waren het bijbelteksten. Maar voor dat verwijt mogen we niet vreezen, kennende de kracht van woorden, ver boven die van bedoelingen uit. De bedoeling is geannuleerd met de verkiezingsweek; het ging aan immers om het „doel” dat „met dit appel beoogd” werd, gelijk de vette kanddruk het duidelijk deed blijken. Maar wij weten, dat de woorden n á werken en dóórwerken, ook nu vele onderteekenaars, wien het alleen maar ging om het resultaat van zooveel stemmen op bepaalde lijsten op ’n enkelen bepaalden kalenderdag, om de door hen onderteekende woorden zich nauwelijks meer bekommeren, voorzover zij — mijn ruim vierhonderd avondmaalsgenooten — het al hebben gedaan.

Overigens, ook wat die bedoeling aangaat (nl. een advies te verstrekken hoe concreet te handelen in een acute verkiezingssituatie en den gang van broeders en zusters vast te helpen maken), hebben zij er zich rekenschap van gegeven hoe uitermate moeilijk (misschien tevens gemakkelijk, maar dan in een anderen dan den door hen bedoelden zin) zij het in die week hun broeders en zusters gemaakt hebben, die op den tweesporg verkeerden? Spoedig na eigen kennisgeving van dit appel, en zijn roep verwerkende tegelijk met dien van mijn kerkeraad tot den heiligen disch der groote gemeente, vernam ik van een mijner medepelgrims op den avondmaalsweg de conclusie,

dat dit te ster aanvan lij me deeren der on door h bereid de par wel, na clusie: want d hún candi verro A.R. li candi wezen, s t u l ontloo moeten houden alinea: steed want c worden maken. haar l om bij men.

#### DE PLE

Uitve menten, waarse een pijl mogen of ten voudige taat n de k c e e n h m i g h k o n voudig eigen m scheurt neer di

#### Eenig

#### „Gij

De a aan de plaatsen meest in deze ieder route liefst schijnt begroot Men oor rek anders vertaling goed ring t de juist hopen tekst niet all Wat Griekse zal geld den op niet ge niem; p Maar v we dem kiezen. met een („wij h a a n v Met van he immers: zeggen: Want h N.B. he op stel met Go Maar tel ge kan be tuurlijk v a s t a a n g s zou dus